

Nr 409

Av herr **Cassel m. fl.**, om utredning rörande stöd åt utlandssvenskarna.

Den nya värld, som nu håller på att växa fram, en värld utan avstånd och med alltmer utsuddade gränser, kommer att ställa nya och stora krav på Sverige som nation. I nu oanad utsträckning kommer aktiv medverkan att krävas ute i världen av oss svenskar, dels för det svenska näringslivet som representanter och försäljare, som ingenjörer, verkmästare, montörer och tekniska specialister över huvud taget, dels inom de humanitära och kulturella områdena som läkare, sjuksköterskor och sjukvårdare, som lärare inom olika fack och som missionärer, dels, men icke minst viktigt, som organisatörer och administratörer i tjänst hos främmande regeringar, internationella eller mellanfolkliga organisationer eller andra länders näringsliv. Ett av de mest betydelsefulla bidrag, vårt land kan lämna till en ur både politisk och humanitär synpunkt oundgänglig uppbyggnad av de mindre utvecklade länderna, måste vara att tillhandahålla tekniskt väl utbildad samt kulturellt och etiskt högt stående arbetskraft.

En ytterligare faktor av betydelse i detta sammanhang är den pågående utvecklingen i riktning mot en europeisk ekonomisk integration. För att vårt land härvidlag skall kunna hävda sig och största möjliga fördel dragas av de nya möjligheter, som yppar sig, blir det säkerligen nödvändigt, att svenskar i betydligt ökad omfattning kommer att ha sin verksamhet förlagd utanför landets gränser.

För ett exportland som vårt, vars utförsel i stor utsträckning består eller kommer att bestå av högförädlade produkter och tekniska specialiteter, är utbyggandet och vidmakthållandet av en vitt och väl förgrenad försäljnings- och serviceorganisation ett lika viktigt led för landets egen ekonomi som själva tillverkningen här hemma. Detta led får inte försummas, vid risk att vi annars blir utkonkurrerade av de stora industriländerna. Även om utläningar i många fall kan representera den svenska exportnäringslivet i utlandet, är det dock av största värde att svenskar, med förtrogenhet om svenska förhållanden, företräder Sverige på de viktigaste punkterna.

Utvecklingen måste föra därtill, att det för svensk ungdom, liksom det länge varit för brittisk, blir naturligt att räkna inte bara med en kortare utlandspraktik utan även med arbete och bosättning utomlands under längre tid. Vi måste få klart för oss, att det är ett livsvillkor för Sverige som industri- och exportland, att kvalificerad ungdom efter utbildning

och viss praktik här hemma arbetar utomlands i ett antal år för att få ytterligare praktik, vidgad erfarenhet och psykologisk blick samt ökad språkkunskap. Samtidigt får ungdomarna i grunden lära känna främmande länder och folk samt dessas behov och önskemål och erhålla nya perspektiv och vidgad syn på förhållandena i världen och här hemma.

I vårt land, där tillgången på kvalificerad arbetskraft är begränsad och efterfrågan stor, är det en naturlig förutsättning för att meriterade personer skall ta de risker och påfrestningar av olika slag, som kan vara förknippade med anställning utomlands, att de kan uppnå minst lika goda villkor ute som här hemma. Detta gäller icke bara de rent ekonomiska förmånerna, vilka inte alltid är avgörande, utan samtliga de faktorer, som påverkar ett beslut om utresa.

De flesta reser knappast ut i avsikt att stanna hela livet, utan de inriktar sig på utlandstjänst under ett begränsat antal år, följt av fortsatt karriär här hemma. För åtskilliga kommer dock utlandsvistelsen att räckta ända till inträdet i pensionsåldern. I vilket fall som helst uppstår dock alltid åtskilliga praktiska problem såväl under själva utlandsvistelsen som i samband med återkomsten. Dessa problem bör studeras och utredas samt om möjligt ges en sådan lösning, att ungdomar vågar satsa på en längre utlandstjänstgöring i förvissning, att deras intressen här hemma blir väl och rättvist tillvaratagna och att de icke på grund av sin utlandsvistelse försätts i sämre läge än de jämnåriga, som aldrig rest ut.

Låt oss här antyda en del av dessa praktiska problem. Vi är fullt på det klara med att några av dem redan i olika sammanhang har uppmärksamats och är föremål för utredning.

1. *Samhörigheten med Sverige*

Den som antar utlandsanställning vill som regel inte känna sig som emigrant. Det är inte hans avsikt att bryta kontakten med hemlandet. Han vill fortfarande att vara svensk och han vill fortfarande att utöva sina medborgerliga rättigheter. Det är angeläget, att de utflyttade inte tappas bort, utan att de fortfarande står kvar i den svenska folkbokföringen och att förbindelserna med dem hemifrån upprätthålles. Att de i någon form bibehåller sin mantalsskrivning i Sverige är bl. a. en förutsättning för att de skall få möjlighet att delta i valen till riksdagens andra kammare. Det är stötande att — som nu sker — svenska medborgare, som utför en gagnande verksamhet för vårt land men utanför våra gränser, skall vägras att utöva denna grundläggande medborgerliga rättighet.

Denna fråga utredes för närvarande av 1955 års valutredning, men vi har ändock velat fästa uppmärksamheten på dess grundläggande betydelse för utlandssvenskarnas samhörighet med Sverige.

2. Sociala förmåner.

Även den som vistats utomlands större delen av sitt liv erhåller folkpension vid sin återkomst till Sverige, dock först sedan han blivit mantalskriven i Sverige. I allmänhet torde det dock dröja flera månader efter hemflyttning, innan han får sin pension. Den allmänna tjänstepensionen är tillämplig endast på sådana anställda, som arbetar inom helt svenska företag i utlandet, men inte på dem som arbetar hos utländska företag. Det sistnämnda har stor praktisk betydelse: den svenska industriens och handels filialer i utlandet utgöres som bekant i stor utsträckning av dotterbolag — försäljnings- och tillverkningsbolag — vilka formellt sett är *utländska* företag. Det bör därför undersökas, huruvida möjlighet kan beredas för svenskar som arbetar utomlands att, om de själva så önskar, ansluta sig till eller vidmakthålla försäkringen för allmän tjänstepension på samma villkor som här i landet bosatta.

Sedan 1959 är det möjligt för utlandssvensk, som kommer hem på besök och blir i behov av omedelbar vård, att erhålla sådan efter samma taxa som inomlänspatient på svenska sjukhus. Men om han råkar ut för sjukdom eller olycksfall utomlands och vill komma hem för vård, har han i regel att erlægga de mycket höga avgifterna för utomlänspatienter. Särskild uppmärksamhet bör ägnas de problem, som är förknippade med barnsbörd utomlands. Det bör ånyo övervägas, om icke utlandssvenskar, som så önskar, bör ha möjlighet att vara anslutna till sjukförsäkringen mot erläggande av därav betingade avgifter.

Icke sällan kan det ur såväl humanitär som ekonomisk synpunkt vara lämpligt att ge blottställda utlandssvenskar socialhjälp i det land, där de slagit rot. De konventioner om ömsesidig socialhjälp, som på senare tid ingåtts med ett antal länder, ger långt ifrån alltid en fullgod lösning av detta problem. Även denna fråga tarvar ett närmare studium.

3. Skolförhållanden

De utlandssvenskar, som inte vill bryta förbindelserna med hemlandet, är naturligtvis angelägna att även deras barn kommer att känna sig som svenskar och därför får sin uppfostran tillsammans med andra svenska barn i svenska skolor. Förr var detta relativt enkelt, eftersom anhöriga och vänner ofta hade rymliga bostäder och kunde ta emot utlandssvenskarnas barn som inackordering, men den moderna bostadsbebyggelsen ger icke utrymme till sådant. I stället är utlandssvenskarna numera hänvisade till att försöka få in sina barn på internatskolor, men denna utväg står endast de allra bäst avlönade till buds. Utlandssvenskar med begränsade inkomster har ju inte möjlighet att betala 5 000 à 6 000 kr. om året för ett barns skolgång, ej heller de långa och dyrbara resor det här kan bli fråga om. Nämnas må, att Utlandssvenskarnas förening, med bistånd av utrikesdepartementet, igångsatt en inventering av det antal svenska barn, som finns på

olika håll ute i världen. En undersökning hur dessas skolgång lämpligast bör ordnas är en mycket väsentlig angelägenhet, som kräver medverkan från hemmamyndigheternas sida. Möjligen kan man, liksom skett för t. ex. skärgårdsbefolkningens barn, tänka sig att anordna skolhem, där utlandssvenskarnas barn blandas med hemmasvenska barn.

En rad svenska skolor finns redan nu i utlandet, men behov föreligger säkerligen på flera platser. Ett statligt stöd kan här visa sig vara en god investering.

4. Rätten att medföra startkapital

För den som reser ut i avsikt att etablera egen verksamhet, kan gällande begränsning i friheten att medföra erforderligt kapital vålla betydande avbräck. Det är angeläget, att bestämmelserna härutinnan överses, så att alla möjliga lättnader på detta område kan åstadkommas.

5. Möjligheten att medverka i ekonomiska associationer här hemma

Enligt såväl aktiebolagslagen som lagen om ekonomiska föreningar kan — utan särskilt tillstånd — den icke vara styrelseledamot, som icke är svensk medborgare och *bosatt härstädes*. Detta minskar möjligheterna att förvärva framstående utlandssvenskar för sådana uppdrag, något som — med hänsyn till deras ofta mycket värdefulla kunskaper och erfarenheter — inte är till gagn för näringslivet här hemma.

6. Dubbelbeskattningen

Det är ett rättvisekrav att utlandssvenskar inte beskattas både i vistelselandet och hemma. Denna fråga är endast delvis löst genom dubbelbeskattningsavtal. Särskilt hårt drabbas ofta hemvändande utlandssvenskar, som under en lång och strävsam verksamhet lyckats samla ett sparkapital för sin ålderdom. Sistnämnda fråga är föremål för utredning av dubbelbeskattningssakkuniga.

7. Meritvärdering

För den som är anställd i allmän tjänst måste det, när fråga uppkommer om tidsbegränsad anställning utomlands, vara av avgörande betydelse att han kan påräkna, att denna sistnämnda anställning kommer att tillgodoräknas honom som merit i hans fortsatta karriär i hemlandet. Det är inte tillfredsställande och det är inte sakligt riktigt, att en person, som har utfört ett välkvalificerat arbete utomlands som exempelvis läkare, lärare, missionär, tekniker eller administratör, när han kommer hem skall ställas i tur efter sina jämnåriga, som stannat hemma. Just arbetet i den främmande miljön och tillsammans med främmande folk måste i regel vara en tillgång i hans fortsatta verksamhet i Sverige. Detta bör komma till uttryck vid meritvärderingen.

8. Bostadsfrågan

Ett starkt återhållande moment för den som överväger utomlandsanställning är, att han måste lämna sin bostad och vet med sig, att han under nu rådande förhållanden vid sin återkomst till landet kommer att få mycket stora svårigheter att skaffa sig en ny sådan. Det kan dröja åratol och han har ingen möjlighet att ställa sig i bostadskön, förrän han på nytt har blivit mantalsskriven i den ort, där han ämnar slå sig ner. Möjligheten att införa någon form av förhandsanmälan för utlandssvenskar bör undersökas.

9. Stöd åt utlandssvenskarnas egna strävanden

Det är ur svensk synpunkt, såsom redan anförts, av betydelse att »hålla fast» sina medborgare, hålla kontakt med dem och bevara deras samhörighet med Sverige. I första hand är det givetvis en uppgift för utlandssvenskarna själva att taga sina angelägenheter i egna händer. Så har också skett, framför allt genom bildandet 1938 av Utlandssvenskarnas förening, vilkens huvuduppgift det just är att på olika områden medverka till att lösa utlandssvenskarnas problem. Föreningen har också under åren utträttat ett mycket gott och värdefullt arbete, men frågans natur gör att utlandssvenskarnas egna strävanden i denna riktning måste erhålla ett kraftigt stöd från statsmakternas sida — bl. a. i form av hjälp till självhjälp.

Ovan gjorda uppräknin g ör givetvis inga anspråk på att vara fullständig utan endast exemplifierar några av de problem, som behöver utredas och lösas. Enligt vår mening är det av stor betydelse, att hela detta problemkomplex blir närmare utrett och att man med ledning av en sådan utredning kan systematiskt skr ida till praktiska åtgärder. Det är oss väl bekant, att en sådan utredning redan har gjorts, men den ligger så långt tillbaka i tiden som 1941. Den tillkom i anledning av motion i riksdagen av herr Erik Nylander och utfördes då av socialstyrelsen (SOU 1941: 36). På några enstaka punkter har denna utrednings förslag sedermera genomförts, men i stort sett är frågekomplexet i starkt behov av att ses över och föras å jour under hänsynstagande till efterkrigstidens snabba utveckling på de internationella relationernas område.

Med åberopande av vad vi här anför t hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig utredning till belysande av utlandssvenskarnas problem och med förslag till därav föranledda praktiska åtgärder.

Stockholm i januari 1960

Leif Cassel

Folke Björkman

Karin Wetterström

Gunnar Heckscher